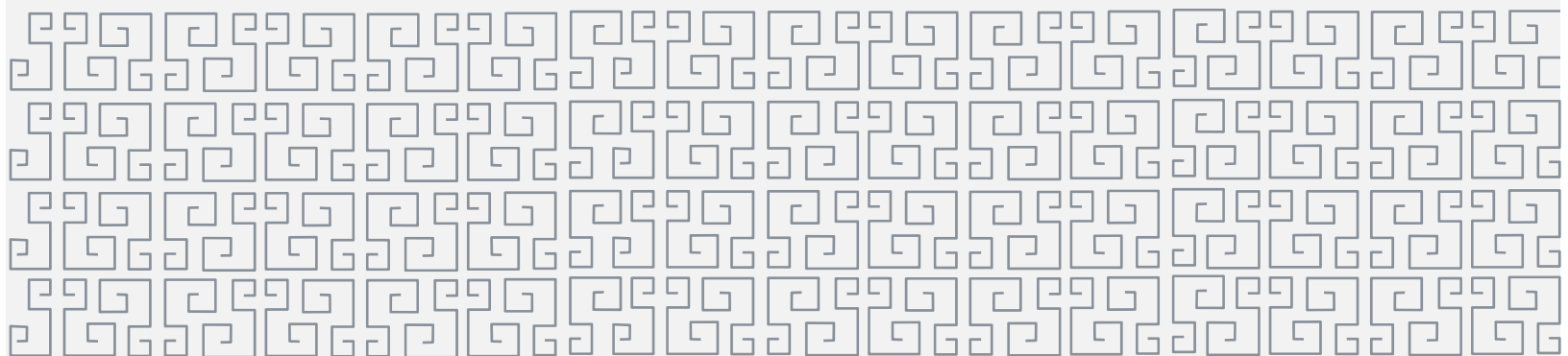

Declaración yu'un tey ta Naciones Unidas yu'un te stalel sk'ayinel te jlumaltik indígenaetike

**DECLARACIÓN UNIVERSAL
SOBRE LOS DERECHOS
DE LOS PUEBLOS INDÍGENAS**

DECLARACIÓN YU'UN TEY TA NACIONES UNIDAS YU'UN TE STALEL
SK'AYINEL TE JLUMALTIK INDÍGENAETIKE.

61/295, DECLARACIÓN YU'UN TEY TA NACIONES UNIDAS YU'UN TE STALEL SK'AYINEL TE

JLUMALTIK INDÍGENAETIKE.

La Spasik tey ta banti la stsob sbaik yu'un banti cha'panot te atelil, ta yatalul oxwinik/ho' lajuneb yo' lajunwinik yu'un yuil octubre ya'bilal 2007.

Te Muk'ul Tsoblej, Stsibayel yu'un te binti taot ta nopelé dey ta xchapojibal yu'un yatalul jun/ cheb tej atejpatanetik, jun ta 29 yu junio ya 'bilal 2006, ta banti ich'ot ta muk yu'un te stalel sk'ayinel te jmololabtik ta yan sk'opike soc nix stalelik.

S-tael ta Nael te xchapojibal k'op tey ta yatalul, 61/178, ta jtab yu'un diciembre yabilal 2006, te banti taot ta nopel yu'un ya slebeyikxan sbelal yu'un ich ya yateji'binik'a xana, ich nix la staik ta nopel yu'un ak'a lajuc te yak'el ta nael yu'un te declaración te nail ya xla j yoxwinik wabil te shachibal atelil.

Ich'ot ta muk te atelil yu'un te Declaración tey ta Naciones Unidas yu'un te stalel sk'ayinel te jomololabtik, te lí cholbil ta ini atelil yu'un te xchapojibal.

Hukeb swakwinik xchapanel te k'ope
Oxlajuneb yu'un septiembre yabilal wo'bak' soc wukeb hábil

DECLARACIÓN YU'UN TEY TA NACIONES UNIDAS YU'UN TE STALEL SK'AYINEL TE JLUMALTIK INDÍGENAETIKE

Otsel k'op.

Declaración yu'un te Naciones Unidas te stalel sk'ayinel te jmololabtik ta cristiano-il

Muk'ul Tsoblej,

Pasbil ta skaj yu'un te shachi'bal atelil yu'un te Naciones Unidas ich nix ta skaj te yakuk sch'uwunot te binti chapambil soc nix ts'ibabil yu'un te yantik lumetike yakuk x-ochelinot ta smelelil. ***Xcholel***, te stalel sk'ayinel te jmololtik me'bal o'bol ha' pajal stukel soc te yantik lumetiké jha' soc nix pajal ya x-ich'ot ta muk te stalelike manchuk xan yan a te stalelike haxan pajal yipik soc nix te sk'laliqué.

Xcholel ich, spasil te lumetike ay yatelik ta smuk'ubtesel te stalelike ta skaj ich ma' ya xlaja haxan ha' te sk'uxlejal te ay ta yolilike binut'il cristianoetik ta balumilal.

Xcholel x-cha'jol, spasil te binti ya spasik te jun lumé soc nix te swinkilel te lumé ay sk'olal stukel ta skaj te ya xu bin ya sk'an ya spas(sik) chikan bin kileltik ay jamal be te binti ya jk'an ya xyu ya jpastik haxan ha' te jderechotik binutil winikotik soc nix binut'il antsotik ich nix ma xu ya jtselay soc ya jlabantay jlabtik ta skaj te ch'ich' bak'etotik, jun pajal ya sk'an ya jkoltay jbatik.

Xcholel nix, te stalel sk'ayinel te slumal te mebal oboletike ay tulan snael stukel yu'un te lawantayel soc nix tse'el tayel ta skaj te ma'ya sna te sderechoetike.

Smelaj yotan, ta skaj te jlumaltik indígena bayel wokolik kóen ta stojolik sok nix ay ta stojolik, ich binut'il te ma' yax ich'bota ta cuenta ta staleleike soc nix yax ilotik binut'il mayuk stukik, ich nix te binut'il mayuk sk'inalik ta skaj te ma' yax abotik soc nix te yax pojbotik yu'un te jk'uletetike jha yu'un mel otantik sba.

Stael snaojibal, bayel sk'olal soc nix ta oranax ya sk'an pasel yu'un ich' botuk ta muk te stalel sk'ayinelik te spisil jlumaltik indigenawich binut'il te binti ya staik ta nopel tey ta yolil slumalik ich nix jamal ay sbeik yu'un ya sk'opojik te binti chikanya sk'an ya spasik. Soc nix ak'a ich botuk ta muk te binti ya snopik yu'un te skuxlejalike tey ta slumalik.

Stael snaojibal nix, ya sk'an ta ora nax yakuk kichtik ta muk sok nix yalel ta spamal jlumaltik te ay yan jomloltik te hich nix binut'il te wo'otik jha yu'un ya ska ya kiltik ta jun pajal te stalel sk'ayinel te jmololabtik ta skaj te ay nix sderechoik te binit'il wo'otike, jha yu'un te ajwalil yakuk yil ta lek te jlumaltik.

Sk'intayel, te jlumaltik indigena nok'ol s-tsobel sbaik yu'un ya yak'ik ta ilel te binut'il ya xchapan sbaik yu'un te binti ya spasikeich ya xmo yipik'a te yatelike ichnix binut'il te stak'ine, staleliké, soc yautayel te lajukich te tselayel ta stojolike, lajukix te utsinelé te bayel wabil skuchojike sic nix te ya spasbotike.

Xchapanel, yakuk xchapanik ta lek te binti ya sk'an pasel ta smelelil yu'un ich lek yax ayinik tey ta yutil te slumalik ich nix binut'il yakuk x-ilbitk te sk'unalik, stak'inik yu'un ich ya x-mo te yip stalelik yu'un jun pajal yax ayinotika l'i ta balumilalí.

Yich'el ta muk, te snaojibal yu'un yan jmololabtik, te binti y spasik tey ta yutil te stalel sk'ayinelik ich binut'il jun pajal yax ayinik soc nix ek te x-ch'u 'unel sbaik te binti ya spasik ta yutil skomunalik.

Yalel, te skolatayelik ta slokesel te jboch' joletik ta yutil sk'inalik te mebaloboletike, ayuk te slekilal k'inal ta slumalik sok nix yu'un ta skuslejalik, yu'un ic h ya xmo yipal te snaojibal soc nix ich lek yax ayinik soc te yal snich'anike, jha yu'un ya sk'an yax awonotik ta spamal balumilal yu'un yax awiyot te jk'optik tey ta yantik lume te banti ay te jmololabtik.

Snael te ay sk'olal, te sderechoik te tatil, te nanil sok nix te al nich'anil tey ta yutil slumalik yu'un ya skanantayik te snich'anik hich binut'il yakuk yabe swe'el, yakuk yots ta nop jun ich nix ak'a yich'ik ta muk te yalsnich'anike.

Snael, yakuk x-ich'ot ta muk' te hun pasbil yu'un te lumetike sok nix te ajwualiletike, haxan bayelme sk'olal stukul skaj te mel otantik sba te ma' ya x-ch'u'unote, skaj te yax k'ot ta yantik luemtik te banti ay yan ya xk'opjike.

Snael nix ek, te chapbil k'op jha me bayel sk'olal stukul ta skaj te ha' te yip yu'un hich ya xmo snaojibal sok nix hich lek yax ayinik ta yutil te slumalik, jha yu'un te chapbil k'op ya sk'an xch'u'unik tej ataejpatanetik sok nix te yanti j-ateletik yu'un te ajwalil.

Snael, te chapambil hun tey ta Naciones Unidas sok nix te yan lumetik yu'un ta skaj te tak'in, te bit'il ya syom sbaik te swinkilel te jun lum, ich nix te stalelik, soc nix te xchapojibal ta spamal balumilal, soc nix binut'il te chapot te atelil ta jun muk'ul lum te sbi'il Viena, ya ayal te bayel ck'olal

te stalel sk'ayinelin soc binut'il ya stsob sbail te jlumaltik indigenaetike soc nix te ya xu' yax chap sbaik ta leke. Yu'un ich ya xmo yip'a te scuxlejalike soc nix yu'un te stak'inike, ta spasil te binti ya skan soc ya xtukkin yu'unik ta yutil slumaliké ta skaj te ich ya xmo te spijilike soc nix te yip yatelik.

Haxan te ini k'ak'al, maxu'ya yaik lot yu'un ya yutsinik te jun jlumaltik yu'un te bin ya sk'an ya spasike te pasbil tey ta banti la xchapanik te muk'ul j-ateletik ta spamal balumilal. Stukelik jamal ay sbeik yu'un ya yilik te binti ya sk'an pasel tey ta skomunalike ay te sderechohik.

Ya Jch'uwun, te yich'el ta muk te stalel sk'ayinel te jomolabtik te ay lí ta jlumaltik tey ta declaración ya yal te yakuk jk'uxutay jbatik ta jun pajal yu'un yich ay te slikilal k'inal ta jtojoltik yu'un te derechos humanos kaltik lajuk te la'banel ta jtojoltik ayuk stsejul kotantik.

Yalel xchajol, te ajwaliletike ak'a ya'telinik sok nix yakuk xch'u'unik te bin chapbil yu'un te jlumaltik indigenaetik te ay ta yutil jlumaltik soc nix te yan lumetikyú'un te ich ya lek ya s-ayin te jmololabtik ta balimulal.

Sjisel, te ay ta stojol te Naciones Unidas ta payel sk'olal stukel te ya'telik yu'un skoltayel spukel ta halel te stalel te swinkilel lum ta spamal ba'lumilal te jayeptul te mach'a ya yabey te yan k'oep.

Snopel, te yo'tik ini te declaración ay yach'il bé yu'un haxan te bayel sk'olal yu'un te yalel skuentawinel ak'a nabeyotuk sba te sderechoik sok nix te slekil skuxlejik ta balumilal yu'un te jlumaltik me'bal o'boletik sok ak'a pasbotuk te ya'telul ta komon sok te naciones unidas.

Yak'el ta nael, te jmololabtik ay sderechoik yu'un manchuk ya x-labanotik yu'un te hoch chapbil soc nabil tey ta naciones unidas wich yu'un te jlumaltik indigenaetik ay xchapojibal yu'unik te swokolik ha' bayel sk'olal stukel te ta skuxlejalike ich nix ay yip tey ta yutil slumalik te binti ya spasiké.

Yilel, te bin yilel te skuxlejalik ya sjel sba jha chikan te banti ayike soc nix te yan lum banti ay te jmololabtiké ya sk'an stukel ich'el ta muk te bin ya sk'an ya yal stukelé bayuk te banti ay te me ta tut lum soc nix te me ta muk'u lum te yantik stalel te kuxlejilal ta balumilal.

Ya'beyel sbi'il, yu'un laj yalik tey ta Naciones Unidas te yich'el ta muk te stalel sk'ayinel te jmololabtik indigenaetik, te pas bil hun ich ya yal te yu'un ya sk'an ch'u'unel te binti spabile soc nix te ixch ya sk'an pasel ta xch'ixil k'ak'al yu'un jun pajal ya x-ayinotik ta balumilal soc nix jun pajaluk stse' elal k'inal ta jpisiltik soc nix yich'el ta muk' jbatik.

Sbabeyal artíkulo

Te jmololabtik me'bal o'bol pajalme ay snaojibal soc xchapojibal ku'untik stukel te jwokoltike soc nix te pajal ay sbelal te binut'il lek ya x-ayinotik ta balumilal te jamal ay sbelal te bin ya jk'an ya jpastik tey ta yutil jlumaltik ich cha'panot tey ta naciones unidas yu'un te jkuxlejaltik ta spamal ba'lumilal.

Xche'bal artíkulo

Te jlumaltik sok te swinkilel lum hoch nix jamal ay sbe sok pajalik sok te yantik winiketike sok nix te

antsetike ta snaojibal yu'un te ma xu' ya x-utsinot sok nix ma xu' ya stselayot k'alal ya spas te stalel sk'ayinelé te banti i'kitabiy namey yu'un te sme'statik.

Yoxebal artículo Te slumal me'bal o'boletik ay sderechoik ta snopel soc xchapanel ta yitul slumalik te bin lek sok te bin ya sk'an pasel yu'un ya xmo yip'a te binut'il te tak'in te soc te bin ya xchonike ich nix euk te sk'opiké yu'un ak'a aiybotikuk.

Xchanebal artículo Te me'bal o'boletik ya sk'an ya stu'utesik te sderechoik ya x-hu ya x-chapan sbaik ta stukelik te bin ya sk'an pasel ta yutil te skomunalik hich binut'il sle'el stak'inik yu'un bin ya spas te bin ya x- tukin yu'unik jha yu'un ay sderechoik ta spasel me ine atelilé.

Swakebal artículo Te slumal me'bal o'boletik ay sderechoik skanantayel sok skoltayel hich nix stoyel yip te sk'opiké sok nix ya xu' ya spasik jun hich yu'un te banti ya x-chapan te skópiké yu'un te tak'ine, sok nix te spisil te bin ya staik ta nopel yu'un te slekubel slumalik hich nix binut'il te yal snich'anik.

Swakebal artículo

Spisil swinkilel lum ay sderecho ayinel ta jun lum banti ya x-ayin.

Swukebal artículo

1. Te swinkilel slum me'bal o'bol ay sderecho ayinel ta b 'lumilal sok ay nix sderecho yu'un skuxlejal swinkilel sok nix te bin ya sta ta nopel te lek ya x-ayin hich nix te ayuk slekilal k'inal.
2. Te slumal me'bal o'bol ay sderechoik ta jun pajal yu'un ayinel ta balumilal sok nix te lekil kuxlejalil hich nix te sbutzanil k'inal, slekilal k'inal binut'il nix yan lum jha me ine ma x 'ta utsinel, te binti ma' lekuk ta ilelé jun snael binut'il yutsinel te bik'ta alaletiké k'ax ma' lekuk.

Swaxakebal artículo

- 1) Te komunal sok nix te swinkilel lum ay sderecho yu'un manchuk ya x-utsinot sok nix ya xtenot ta spasel te bin ma' ya sk'an ya spasé nix ma'xu ya x-tsinbot te sk'ope, stalelé.
- 2) Tej atej patanetik ya yochelinik slebeyel sbelal hich manchuk ay utsinel ta stojolik.
 - a) Spisil te binti ya spasik te ma' lekuké hich binut'il yutsinel te jun lumé yu'un te me'bal obolé yu'un te ya s-jokin sbaike te yantik lumetik haxan hich nix yu'un stalel sk'ayinelike te s-k'opik.
 - b) Spisil te binti ya x-pasot te binti ma' lekuk ich binut'il utsinel yu'un sk'inalik sok nix stak'inik.
 - c) Spisil te binti ya x-ichót bael sok tembil' sok nix te me ya x-utsinot yu'un te sderecho.
 - d) Spisil te binti ya x-pajot sok te binti ya x-otsesot te tembil'a.
 - e) Spisil te bin ya xalot te jha spukel binut'il la'banwuanej yu'un te swinkile te ants sok winik haxan hich nix te sk'op te ya x-halbotik ta stojolik.

Sbalunebal artículo Te slumal me' bal o'bol sok nix te swinkilel lum ay sderecho yu'un ya x-ayin ta jun komunal jhanax te pajal te sk'ayinelike sok nix hich te me junax slumalike. Ma xú ya x-utsinot, jha yu'un ay sderecho ya sk'an ya stukin sok nix ak'a ich'botuk ta muk.

Slajunebal artíkulo

Te slumal me'bal o'bol maxú ya xtenot lok'el tey ta sk'inalik sok nix te banti ayiké. Maxu' ya xtenot lok'el teme mahauk yalojé sok nix teme ma' snaoj te swinkilel lume soc nix te me ma' xchapojike te binut'il lek lebeyel sbelalé te binti ya sk'an pasel te atelilé.

Slachayebal artíkulo

Te slumal me'bal o'bol ay sderechoik ta stu'ntesel te stalel sk'ayinelik, stukelik ya xú ya stu'ntesik te sk'opike sok nix te bin yilel te stalelike sok snaulanel te binti k'axenix te namey tey ta yutil te stalel sk'ayinelike.

Sbuluchebal artíkulo

- 1) Te slumal me'bal o'bol ay sderechoik ta yalel, spasel, yak'el ta ilel te stalelliké sok nix te bin ya snopike yu'un skanantayel sk'ayinelik tey ta yutil slumalik yu'un hich ma' ya x-laj hich nix sta yip te slumalik te binti ya snopik sok nix te binti ya spasik.
- 2) Tej atej patanetik ya yochelinik yu'un sjamel sbelal, spukbeyel spisil te swinkilel lum haxan ta slekil sbelal te k'op yu'un hich ya x-mo snaojibal ta stojolik.

Yoxlajunebal artíkulo

- 1) Te slumal me'bal o'bol ay sderechoik te yach'ubtesel, stu'unel, x-chiknajtesel sok nix yalel te bin k'axemix ta namey, te bin ta k'axelé hich nix te bin ya x-k'ax bael, hich binut'il te spijilik, te stsibajelik, snaojibal k'op yu'unik, ich inx te binut'il te sbi'il te slumalik, te sbi'ilike ak'a kuxajuk te sbatel k'inal.
- 2) Tej atejpatanetike ya sk'an ya skanantayik sok slebeik sbelal yu'un hich ma' yax laj te stalel skuxlejalik te jmololabtik yu'un hich nix ya yich'beik sk'olal te bin ya xchapanin te jniwak ateletik, yakuk xan xch'u'unot te sk'opike bayuk banti ya xbatik hich binut'il ya xba s-le spoxik sok nix k'alal ya xbat yotses shunik yu'un te ajwalil, spisil te bin ya sk'an ya spasike.

Xchanlajubenal artíkulo

- 1) Te slumal me'bal o'bol ay sderechoik spasel soc stsakel ta lek te binut'il ya x-atejike, ich bit'il te banti yax ak'ot ta nopel te hun sok nix te jnopteswanej ta hun ta sk'opikuk yax abotik yilik, snopik te wuné, spisil te bin ya sk'an pasel tey ta yutil te snopel hun ich binut'il te spisilik, te bin ya snaik soc nix te sp'ijilik te stat smeik ak'a ich' butuk ta muk.
- 2) Te jmololabtik haxan bayel sk'olal ta halel ta stojolik te bik'tal alaletike ay sderechoik yu'un ta yich'el snopel hun ta bayuk snaul te nop hun haxan manchuk ya xlabanotik ya stse'layotik.
- 3) Tej atejpatanetike ya slebeyik sbelal ta lek yu'un manchuk ta spatilal ayuk howiyel, hich nix ya yal te ley haxan te bik'tal alal te mach'a lok'emik ta slumalik hich nix ya xu' ya snop hun ta sk'op k'alal bin ora yax och sok ta sk'op sok te stalel.

Wolajuneb artículo

- 1) Te slumal jmololabtik me'bal o'bol yakuk sk'an ich'el ta muk' ta jchapa chap te bin ya spasike hich binut'il, stalelik, swe'elik, sk'ayinelik sok nix te bin k'axemix namey ta stojolik

ak'a hich'botik ta muk' tey ta banti ya xnopot te jhuné yu'un hich ya xmo te alnich'ane sok nix hich ya smo te sanojibalé.

- 2) Tej atejpatanetike sk'an ya slebeik sbelal ta lek te bin ya sk'an pasel yu'un te jmololabtik yu'un stenel te bin ma'lek ta k'oel ta stojol te jmololtik ta ba'lumilal hich nix ak'a lajuk te la'banel, tse'layel ayuk te skoltayel jbatik ta jun pajal yu'un hich lek yax ayinotik ta ba'lumilal.

Swaklajunebal artikulo

- 1) Te slumal me'bal o'boletik ay sderechoik spasel banti ya xchiknajtesik te stalelik pasbil ta sk'opike sok nix ya xú ya xchiknajtesik ta yantik k'opetik hich nix ta banti ya xchiknaj te bin stalel sk'ayinelik.
- 2) Te ajwaliletike ya sleik lek sbelal yu'un te banti yax chiknajtesik te sk'op te me'bal o'bole ya kuk staik ta ilel te yantik swinkilel lum te yan ya xk'opjike hich yu'un te mach'a yan ya xk'opjike manchuk ayuk xiwelik ta yak'el ta ilel te sk'opike hich nix te te mach'a ay bayel stak'ine sok nix ay banti ya xchiknaj binti ya spasik hichuknix ak'a xchiknajtesik ek te sk'op me'bal obole.

Swuklajunebal artículo

- 1) Te winiketik sok te antsetik hich nix te slumalik ay sderechoik te sk'intayel ta spisil k'ak'al te staleliké hich cholbil ta atelil ta spamal ba'lumilal sok nix lí ta jlumaltik Méjiko ya xpasot ek.
- 2) Tej atejpatanetike ya slebeik sbelal te stalel sk'ayinel te slumal te me'bal o'bol yu'un hich ya yich' sk'uxutayel te bik'tal alaletiké yu'un te tojol tu'unel ta atel nix te spisil a'tel te binti ma' lekuke soc xan te me ya x-lok'esot ta nop hun yu'un skay ya sbat ta atel ich nix ek yu'un te skuxlejal sk'an ya x-ilot yu'un manchuk stsakot ta chameljha yu'un ya sk'an kanantayel, yu'un ya xmo yip te sjole, te xch'ulelé, te swinkilelé ta skaj te lekil kanantayel yu'un hich ya x-mo te snaojibal yu'unik.
- 3) Te jmololabtik ay sderechoik ma xú ya x-utsinotik sok ma xú ya xlabanotik te binti ma' lek ta pasel ta stojolike hich nix ma xú ya xtojol tuwonot ta atel te me ma' lek stojol.

Yoxlajunebal artikulo

Te me' bal o'boletike xú ya yak' sbaik ta ilel yu'un ich ya xnabot sbaik ta skaj te ay sderechoik yu'un snael te bin te lek ta pasel tey ta yutil slumaliké jha yu'un ya xú ya stsob sbaik binut'il lek ya sbeleik sk'olal te k'ope, yu'un me ine ya sk'an ya sleik jtul winik yu'un ya xchol te chapbil k'op ta ju jun tsoblej.

Balun lajuneb artikulo

Te ajwaliletik ya sk'intayik sok ya spakin ta jun yotanik te atelé yu'un te slumal te jmololabtik banti ya xchapan te ya'telik ta snailalto te yu'un ya x-ich'ot bael ta yawil te muk'ul j-ateletiké te ya x-utsinwaneje hich yu'un ya sk'an lebeyel lek sbelal yu'un lek ya x-ayinik ta ba'lumilal.

Jtab artikulo

- 1) Te slumal me'bal o'bol ay yochelik ta spasel snaul ya'telik sok nix ay yochelik ta snopel te bin ya sk'an pasel yu'un te slumalik ta skaj te hich ya x-mo yip te sk'opike, hich ya xlekub te stalel sk'ayinilike te ya'telik, sok stak'in.
- 2) Te slumal me'bal o'bol utsinbilik te banti cuxulik ay sk'olal yu'un ya x-chapaj te yutsinelike

k'oem ta stojolik, k'alal ay te xchapojibal jun pajal k'inal yax -ayinotik ta jkuxlejaltik tey ta yutil jlumaltik.

Jun xcha' winik

- 1) Te slumal te me'bal o'bol ya stu'ntesik manchuk ya xla'banotik ak'a lekubuk te sbelal binut'il lek yax ayinik ta k'inal sok nix hich ya xlekub te skuxlejalike te binut'il ya stsob sbaike, hich nix te nop hun, te atel sok snopel spasel nailto yu'un yax ochat ta atel ta sna sok nix te skananteyel skuxlejal.
- 2) Te ajwalilé ya slebey lek sbelal yu'un hich ay lek ayinel ta ba'lumilal yu'un hich lek ya x-ayin te swinkilel lumé jha nix hich ak'a ich'otuk ta muk te me'el mamaletike, te bik'tal alaletike sok jayep tul te ma' lek'ayikek'alal ayinik, ta skaj te cristiano, hich yu'un ak'a jk'uxultaytik.

Cheb xcha' winik

- 1) Ya yich kanantayel yu'un te stalel skayinelik hich te binti ya sk'anike te me'el mamaletike, te keremetike, te ach'ixetike sok te mch'a ma' lek'ayike hich binut'il te me'bal o'boletike te hich ya yal te pasbil hune ta skaj te ya sk'an koltayel.
- 2) Te ajwaliletike ya slebeyik sbelal yu'un te me'bal o'boletike hich binut'il ya skan ya yich'ik ta muk te antsetik, tut alaletik te jun pajaluk ya yich'ik kanantayel yu'un hich lek yax ayinik ta k'inal te jomololabtik hich ya xlaj sk'olal te binti ma' lekuk ya sk'ot ta pasel te lí ta balumila lajuk sk'olal te miltamba te ay ta spamal ba'lumilal.

Oxeb xcha' winik

Te slumal me'bal o'bol ya sk'an kanantayel sok spasel jun lekil be yu'un te skuxlejaliké sok nix xú ya spasik te binti ya sk'an ay te binti ya xtukin ta yutil te slumalik hich binut'il te yu'un te snaik, te yawil te nop hun, hich nix banti ta xú ya s-le te stak'nik ta skaj te ya xmo yip te skuxlejalik ta ba'lumilal teme ay ini ipil ya xmo te ya'telik.

Chaneb xcha' winik

- 1) Te slumal te me'bal o'bol ya xú ya stu'ntesik te spoxik stukele yu'un ya x-lekubik te ta chamel spisil te binti ya stukintesik ay sk'olal ta yutil sk'ayinelik sok nix ma xú ya xlabanotik.
- 2) Te me'bal o'boletik ay yochelik yu'un stse'elul k'inal yayik ta stalelik hich nix snopel yu'unik yich'el ta muk te swinkilelik, jha yu'un tej atejpatanetik ya yabeyik tulan sle'el sbelal yu'un hich kuxulik ta sbatel k'inal te jmololabtik.

Hoeb xcha' winik Te slumal me'bal o'bol ay yochelik yu'un spasel ya'telik sok nix xú ya yalik k'alal bin ti ma' lek bin ya yilik, ay yochelik ta yilel yu'un lek ya xú te atelile sok nix jun pajal nax ya skan yax ilot, binut'il te sk'inalik, te banti ayike ak'a ichbotik ta muk. Skaj stukel te ha' te stalelik ta namey sok sme' statik.

Wakeb xcha' winik

- 1) Te mebal o'boletike ay sk'olal te ayuk sk'inalik sok nix ayuk banti yax ayinik hich nix stukel ay sk'olalik ta namey jha yu'un ya sk'an ilel ta lek.

- 2) Te me'bal o'boletike ay yochelik ta yilel sok skanantayel te sk'inalike ta skajme te jha skuxlejalike sok nix slokes te stut tak'inike hich yu'un ya smanik te bin ta x-tu'un yu'unik, jha yu'un bayel sk'olal ya yilik stuke te k'inale.
- 3) Tej atejpatanetike ya yilik te me lek'ay te xchapojibal k'op yu'un te sk'inalik te me' bal o'boletike sok nix te bin ya yalike ak'a yichbeik ta muk' te binut'il ya yatelinik te lumé.

Hukeb xha' winik

Tej atejpatanetike ya spasik ta pajalnax sok te me'bal o'boletike sok haxan ya spasik ta jun pajal nax hich lek ya xlok'a tey a mine yakun x-ch'ot ta muk te s-talelike soc nix jamalik ay be ta spasil te swinkilel lume te yakuk xch'u'unot te xchapojibalik stukele yu'un te sk'inalike, yu'un hich ma'yuk wokolil ta spatilal te slumal sok swinkilel te me'bal o'bol ya sderechoik ta yalel sok snael te bin ya sk'an pasel yu'un hich ya xlekubik'a te stalelike.

Waxakeb xcha' winik

1. Te me'bal o'boletike ay sderechoik x-chapanel yotseyel te binti ay to sk'an pasel, ini ya spasik k'alal ya yilik te ma' tsakale ya kuk yilik ta slekila yu'un hich ma'yuk te bolo'bel sok nix pajal nax te bin ya sk'an pasele, ich binut'il te lum banti yax atejotik ya sk'an pajaluk ay yu'unik ta skaj te ich aylekila ta yutilal te slumalik hich nix ta skuxlejalik.
2. Hich nix stukel te me'bal o'boletike teme ay bin la staik ta nopel x-cha'jole hich nix ya sk'an pasel ta lek yu'un te sk'inalike, te banti ayike sok nix ek yu'un te stak'ine haxan ya sk'an ya yilik ta slekil sok nix ta jun pajal yu'unwich ya xú skoltabelik'a te bin ya sk'an pasel ta skuxlejalike.

Baluneb xcha' winik

1. Te me'bal o'boletike ay yochelik ta yilel sok ta skanantayel sbaik sok nik skanantayel te lume, te k'inale soc nix te haetike ta skaj te jha skuxlekalik stukelé tey ta yutil te sk'inalike. Te j-atejpatanetike ya sk'an ya xchapanik ta lek te sbelel te vinta a'telil ya sk'an paselé yu'un te slimal me'bal o'bole yu'un ya staik ta nael te chapanel ay te bin ya sk'an pasele.
2. Tej atejpatanetike ya sk'an tulan ya spas te ya'telike yu'un wich lek ya xlok'a waxan manchuk xlok' wokolil yu'un te sk'inalike sok nix te banti ayike ichi yu'un ya snaik'a te binti ya sk'an pasel sok nix te bin ta k'oel ta pasel tey ta yutil s-lumalik, ya sk'an te yakuk x-halbotike.
3. Te ajwaliletike ya sleik lek sbelal yu'un te x-chapanel k'op yu'un te slum me'bal o'bole hich te me ya sk'an pasel yu'un slekubel te slumalike yu'un mayuk wokolil ta spatilal yich lek ya x-ayinik tey ta yutil slumalik sok nix tas ba'tel k'inal.

Lajuneb xcha' winik

1. Ma xú yax och j yaxajotik ta sk'inal me'bal o'boletik, haxan ya sk'an ya xjok'obotik ta shachibal yu'un te sk'inalik ma xú yax ochik, te ma' xcholik ta shachibal te ay stuk yu'unik te swinik te ajwalile ya sk'an ya yal bin stuk yu'un te k'inale te yu'u nok'ol smakbelike sok nix te ya sk'an ya stu'ntesike hich yu'un ya sk'an ya yalbeik te swinkilel lum te me ya yak'ik ta majanel te sk'inalik.
2. Te ajwalil ya sk'intay sok nix ya yal ta tulan yu'un te slumal me'bal o'bole yu'un ya snopik binut'il lek ya sk'an pasel te a'telé, hich lek ya xlok' te bin ti ya sk'an paselé yu'un te slumal te me'bal o'bole.

Buhlucheb xcha' winik

1. Te me'bal o'bole ay sderechoik yu'un yich'elik ta muk' sok skanantayelik yu'un te stalelik hich nix te snopel yu'unike ya sk'an te kuxuluk tas batel k'inal yu'un ta spatilal ya stu'un te yal snich'anike wakan ich ni ya spijil yu'un te stalelike te bin ya stu'utesik ta yutil te slumalike sok nix te bin ya spasike ta jujun welta k'alal bin ti ya spasik, sipisl binti ya stu'utesik, stsunik ay bayel sk'olal tey ta yutil slumalik, binut'il te skanantayel te ha'mal te sk'u' spak'ik te sp'ijilalik, te yixtaik, hich nix te bin ya sbonike binut'il te lok'nbail, ay sderechoik te bin yilel te staleli sok nix ya k'an ya skanantay spasil te binti ay ta yutil te stalelik yu'un hich ma' ya xla'j sok nix ya xchiknaj ta ilel.
2. Hich binut'il yotik ini te slumal me'bal o'boletike ya stsakik sok ya sleik lek stojil te xchapojibal te k'ope yu'un ya stu'unik k'alal ay sk'olal bin ya spasik.

Lahchayeb xcha' winik

1. Te me'bal o'boletike ay sderechoik yu'un spasel tey ta yutil skomunalik sok nix te bin ya sk'an pasel te yu'un sk'inalik ta skaj te hich lek ya x-ayinik ta balumilal.
2. Te ajwaliletike ya sleik ya spasik ta lek nax sok te slumal me'bal o'boletike hich nix ya sk'an ich'el ta muk stukul ta binut'il ya s-yom sbaik ta skaj te ay lek snaojibal hich xú ya spas te ya'telik, spasil a'telil te binti ya sk'an pasel ya sk'an ya yich' jok'oyel ta shachibal spasil te binti ya spasote.
3. Tej atejpatanetike ya slebeik xchapojibal ta lek sok pajal te ateliletike, soc nix ya yich' ilel te manchuk binti ya xk'ot ta pasel te binti ma' lekuk yu'un te scuxlejalik ta ba'lumilal, yu'un te stak'inik, te binut'il stsobajelik, te stalelik sok nix te xch'ulelik.

Oxlajuneb xcha' winik

1. Te slumal me'bal o'boletik ay yochelik te yilel skuxlejaik hich binut'il ya yal te stalel sk'aynelike. Haik ma' ya spek'anik te stelike hich yu'un ya sk'an yax ichbot ta muk te banti ta ayinel.
2. Te slumal te me'bal o'bol ay yochelik ta yilel te binut'il lek ya x-ayinik sok nix x-cholel te mach'a lek ya yilik ya x-och ta atel yu'un ya xkanantaybotik hich binut'il stukul te k'ayemik ta yilel binut'il yax atejik.

Chanlajuneb xcha' winik

Te me'bal o'boletike ay yochelik yu'un ta yilel, spasel, sok sk'uxultayel te binut'il sbelal te ya'telike sok nix te stalelik, sch'ulelik, sk'ayinelik, binut'il ya x-atejinik k'alal kuxulik te skayinelik soc nix te ya x-chapan te swokolike, ich te binut'il ya s-pasik te jmuk'il a'teletik ta yan lum ich inx binut'il te derechos humanos.

Ho'lajuneb xcha' winik

Te slumal me'bal o'boletike ay yochelik spasel yilel ta spasil winiketik, antsetik bik'ta alaletik sok nix yu'un te slumalik.

Waklajuneb xcha' winik

1. Te slumal me'bal o'boletike, haxan te mch'a spitoj sbaike tey ta yantik lumetik, ay yochelik yu'un ya sjuk sbaik ta k'op, te sjukel sbaik ta k'op sok nix te skoltayel sbaik, hich nix yu'un te ya'telik.

2. Tej atejpatanetik ya sk'an ya sleik sok ya skoltayik te yu'un te slumal me'bal o'bol, yu'un ta skaj ay lek xchapojibal te k'op hich nix ya sk'an lek lebeyel sbelal yu'un ma' yuk wokolil ta spatilal te binti yax pasot hich spisil sok nix te jamal ay te yochelik.

Huklajuneb xha'winik

1. Te slumal me'bal o'bol ay yochelik yu'un yakuk x-ichotik ta muk' te bin yilel te stalel sk'ayinelik sok nix te xchapojibal yu'unik, hich nix te binti ya staik ta nopel yu'un te stalel sk'ayinelik te cholbil sok nix ts'ibabil te hun yu'un te ajwalil ta Méjiko jha yu'un ya sk'an na'beyel sba te skuxlejalik ta skaj te hich lek ya xlok lek sit te a'telil chapbil.
2. Ma'yuk te binti cholbil li' ta jwuni ya xalot ta yanax-a ma' xú ya x-utsinot sok nix ma' xú ya xpek'anbot sk'olal te stalel sk'ayinelike, te binti ya sk'an chu'unel jha te binti chapambil ta jun komon.

Waxak lajuneb xcha'winik Spisil te akwaliletike ya sk'an ya sbeleyik sbelal te bonto ya sk'an pasel tey ta yutil slumal te me'bal o'boletike sok nix ya slebeik lek sbelal te binti ya sk'an pasel tey ta yutil te lume. Hichuknix ak'a ilotuk tey ta toyol yu'un te jniwak atejpatanetik. Yu'un hich ya x-ch'u'unot te binti pasbil lí ta jun.

Balunlajuneb xcha' winik Te swinkilel lum yu'un te me'bal o'bole aya yochelik a'beyel skoltayelik yu'un tak'in ta skaj te wich ya spas te ya'telikwich nich ay skoltayelik yu'un te yal lumetik yu'un wich lek te skuxlejalik tas batel k'inal sok te yal snich'anik.wich te tsibabil.

Cha'winik Te slumal te me'bal o'boletike ay yochelik yoch'el koptayel sok nix te ley ya yal te jun pajal kiptik ma'yuk mach'a bayel sk'olal sok nix mayuk k'op k'ax bayel yip sok xan te yan k'opetike hich yu'un jun pajal ay te jtalel jk'ayineltik te lí ta balumilal binut'il te winiketik sok nix te antsetik. Spisil swinkilel lun manchuk tut alal, manchuk, querem, ach'ixetik, me'el mamaletik ay nix yochelik ayinel ta lek nax te lí ta balumilal. Ta skaj te wich chapbil tey ta yan lum sok te ajwaliletik yu'un te kuxlejalil.

Jun yoxwinik Te jchap sok te yantik xan te snopojik yu'un yilel tey ta naciones unidas sok xan te yantik, hich nix te mach'a ma' ya x-atejik sok te ajwalil ya xkoltawanejik ta spasel a'teliletik yu'un te binti cholbil ta ini pasbil wun sok xan te binto ya sk'an pasel,chikan binti koltayel ya sk'an te me'bal o'boletike yu'un hich lek ya x-mo te yip ya'telik ta jun pajalnax, hich yu'un spisil binti ya sk'an pasel, ya sk'an ya xwalbotik ta nail yu'un hich ma'yuk wokolil ta spatilal.

Cheb yoxwinik Tey ta naciones unidas te banti ya xchapaj te a'teletik, sok nix te banti ya xwalot yu'un te stalel sk'ayinel te me'bal o'bol, hich nix te mach'a chapajtik te ini yu'un a'telilí. Sok nix te tut tsobajel ya ya'beik,hich binut'il te ajwaliletik lí ta jlumaltik, ya xchol te yakuk x-ich'ototik ta muk' te jtaletik

ak'a ilotuk ich te binti chapot tey ta naciones unidas sok nix te lí ts'ibabil ta jun yu'un te ayuk yip te chapabil k'op.

Oxeb yoxwinik Te sderehoik ak'a ich 'botuk ta muk' te hich ya yal te lí ta declaración, cholbin yu'un te ayuk jtut xut te ayinel ta ba lumilal, te slekil k'inal sok nix te skuxlejal te spisil te swinkilel lum te yu'un me'bal o'boletik.

Chaneb yoxwinik Spisil te derechoil sok nix te lekil ayinel ta ba 'lumilal na'bil sba lí ta chapabil k'op ya yal sok nix hichuknix ta chu'unel sjujunal k'ak'al te winik, te ants jun pajal ay yochelik ayinel ta balumilal ta lek nax, ma'yuk mach'a bayel sk'olal hich ya xchol te cha'panbil hun.

Ho'eb yoxwinik

Ma'yuk te binti cholbil lí ta declaración ya xalot sok ya xcholot te sm'a lekukil yu'un te stalel k'ayinel, ma' jaymel ak'a uts'inotuk te slumal te me'bal o'boletike hich stukelik te ya sk'an lekuk yax ayinik, wichuk te me yotik k'ak'al sok nix te me pajel cha'bej ya sk'ot ta pasel ta stojlik. Hich yu'un ya sk'an ilel ta lek.

Wakeb yoxwinik

1. Ma'yuk te binti cholbil lí ta declaración ya xalot sok ya xcholot wich bit'il te ya yal te j-atejpatanetike, jun lum, jwok' winik sok antsetik sok nix te me ay yan jtsobeljetike tey ta yutil te jun komonal yu'un ya x-atejin te banti ay binti ya sk'an pasel ich nix te ma' lekuk wich me ine ma' yax ch'u'unot yu'un te jniwak a'teletk waxanstukelik sjinel nax nok'olit te binti ya sk'an ya spasike wich ini ma' ya x-ch'u'unot yu'un te j-atejpatanetik, ta skaj te ya x-uts'inwanejik yu'un te ya'telik.
2. Ta spasel yu'un stalel sk'ayinel te hich jalbil lí ta declaración, ya x-ch'u'unot te sderehoik binut'il winik, ants, alal, sok nix binut'il keren ta skaj te bayel sk'olal ta yutil skomunalik sok nix ta yantik lumetik, te ya'telinel te jtaleltik jame bayel sk'olal stukel hich nix ek ay banti ya xú cocheltik sok nix ay banti tulan ya kiltik, haxan me ine mask'an ya j-xí'tik stukel x-ch'ixil k'ak'al ayotik sok te leye te nop bil ta yan lume hich yu'un bayel sk'olal te yakuk j-na'tik te ayotik sok jderehotik binut'il mexicano'wotik. Tey —a me ine ma' jaymel ya k'ak' jbatik ta tsalel manchuk stselayotik te yan tik xane, lajuk sk'olal te tselayel sok nix te la'banel ayuk te yich'el jbatik ta muk' tey bin yilel te j-taleltik te bin yile te jkuxlejaltik sok nix te jk'optik ak'a i'ch'otuk ta muk' yu'un ya xlekuk te k'inal sok nix wich ya xlaj sk'olal te la'banel sok nix te tse'layel.
3. Te xchapanel cholbil te lí ta pasbil june yax halot te binut'il lek ay xchapanel te binut'il ya xtaot tanael te bin ya sk'a pasel yu'un ayuk ich'el ta muk' ta jun pajal yu'un wich ya xlaj te la'banel soc nix te tselayel, ayuk te lekilal ta ba'lumilal jun pajaluk yaxz ayinotik ta ba'lumilal.

Ta ini k'ak'al te j-atejpatan jha sbi'il Socorro Roviroso, te jkanantaywanej te yu'un ini a'telilí yu'un te Méjiko ta banti ya stsob sbaik tey ta Naciones Unidas te ay te snaul ta Estados Unidos jich nix tsakot tey ta tsoblej ta muk'ul xchapajibal k'op yu'un te stalel sk'ayinel te slumal te me'bal o'bol.

Jnantik J-atejpatan

Te mach'a ya yil a'tel yu'un Méjiko ya sk'intayik ta muk' yu'un te smoel a'tel ta ya yilik tey ta muk'ul tsoblej, te tsakot k'alal laj yotsik te bin ya sk'an pasel yu'un te stalel sk'ayinelik te me'bal o'boletik.

Te ajwalil lí' ta Méjiko laj yal ta spisil yo'tan yu'un te bayel taleletik sok k'opetik ta yutil Méjiko, yu'un te nok'ol ta no'ptajel talel te sk'inul yu'un te Méjiko, te ya sta ya'bilal te la skuentain sba te Méjiko k'alal ta namey hich yu'un ayin te miltanba ta stojole, hich yu'un te ajwalile laj yal tey to ta banti k'ax toyol yu'un te bayel sk'olal te slumal te me'bal o'bol, te yu'un banti ayike sok nix te ay ta yutil jlumaltik Méjiko.

Sha'chi'bal sok nix ya'ch'il kolem ta Méjiko, te slumal me'bal 'obol ya yak'ik bayel k'ulejalil te banti snaul te a'telil, te tak'in, te stalelik sok nix te binut'il ya stsob sbaik hich laj yal te ajwalil te vayel sk'olal te ma'yuk yan te binut'il jlumaltik Méjiko junax stukul. Wich ya sk'an tenel te ley yu'un ya stukentesot sok te me'bal o'boletike.

Jha nax Méjiko, ya xchiknajtes te binti ya sk'an pasel, jich ya yal.

1. Te stalel sk'ayinel te slumal me'bal o'boletik te jamal ay te bin ya sk'an ya snopik yu'un slekubel te sulmalik sok nix stukul te xú ya sle yajwalik yu'un ya x-atej ta stojolik ay junarticulo banti ya xchol me ine k'ope tey ta artikulo, oxeb, chaneb sok ta ho'eb yu'un te declaración, ya spasot binut'il ya yal te ley te junuk ayotik ta spisil te jlumaltik méjiko sok nix te tut lumetik te ay ta yutil te mejikoe, ya sk'an te junuk nax ayotik.
2. Te shachi'bal yu'un te artikulo 26, 27, sok 28 tey ta declaración te hich laj ya sk'an pasel te a'telil ta skaj te me ya xt'unot me ine bé ya xmo yip te bin ya spasik ta sk'inalik'e, hich jtatikuk ta ilel te ma xú' ya jpek'anbetik sok ya ku'ts'intik te bin ti yu'unik stukulé ta skaj te hich ts'ibabil ta hun banti ya yal te ay yochelik yilel te sk'inalik hich pasbil tey ta shunal te k'inal, hich nix te ley banti ya yal bit'il yu'un yoxebal. Te bin ya sk'an pasel hich ya yal tey ta artikulo 27 soc 28 te bayewelta lok'esbil ta spamal Méjiko.
3. Te ya'telinel yu'un te sderechoik te halbil tey ta cha'panbil hun, te pasbil ta shachi'bal yu'un te ley, yich'el ta muk' te sderecho te ju jun tul ta skaj te kuxulotik ta ba'lumilal sok nix ay jk'olaltik, sok ay jkuxlejaltik hich nix te antsetike ak'a kich'tik ta muk ta skaj te pajal ay te jederechitké te winik sok te ants.

Ya ka'beyex bayel wokolawalik

Nueva York oxlajuneb yu'un septiembre ya'bilal 2007